

**Ex antiquitate Ebraea de thymiaterio sanctissimi occasione Ebr. IX. 4 ... /
disputabit praeses J.J. Sonneschmid ... respondente J.P. Ram.**

Contributors

Ram, Johann Paul, 1701-1741.
Sonneschmid, Johann Justus.
Universität Wittenberg.

Publication/Creation

Wittenbergae : Literis Viduae Gerdesiaae, 1723.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/a8pvwqqd>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

D. B. I.

EX

ANTIQUITATE EBRAEA

DE

CHYMIATRIO
SANCTISSIMI

occasione Ebr. IX. 4.

PRO LOCO

IN AMPLISSIMO PHILOSOPHORVM
ORDINE SIBI BENEVOLE CONCESSO
RITE TVENDO

DISPVTABIT

P R A E S E S

IO. IVSTVS Sonneschmid

LIBERAL. ART. MAGISTER

D. XVI. Febr. A. R. S. M DCC XXIII.

IN AVDITORIO MAIORI

RESPONDENTE

IO. PAVLO RAM

FREIBERGA - MISNICO

PHILOL. ET S.S. THEOL. CVLTORE

WITTENBERGAE, LITERIS VIDVAE GERDESHAE.

58700 (11)

§. I.

Ocem θυμιατήριον a thematis sui perfecto passivo eiusque persona tertia, τεθυμιάται, terminatione ται in τηριον permutata, deriuandam esse, nemo inficiabitur: hinc instrumentum, cuius ope suffitio peragi queat, significat. Quod uero tam *thuribulum* quam *altare suffimenti* denotet, usus eius comprobatur. Siquidem Flavius Iosephus *Antiquitat. Iudaic. Libr. VIII. cap. II. p. 234. edition. Basil.* illam de thuribulo usurpat: θυμιατήρια δὲ χρυσὰ ἐν οἷς ἐκομίζετο θυμίαμα εἰς τὸν ναὸν δισμύρια. ὁμοίως ἄλλα θυμιατήρια οἷς ἐκόμιζον ἀπὸ τῆς μεγάλης βωμῆς πῦρ ἐπὶ τὸν μικρὸν βωμὸν τὸν ἐν τῷ ναῷ πεντακισμύρια. THVRIBVLA AVREA, quibus *suffimentum in Sanctum inferebatur, erant uiginti millia: Similiter alia THVRIBVLA, quibus ignis ab altari magno in paruum, quod intra Sanctum exstitit, portarunt, quinquaginta millia. Quod et de Bello Iudaic. Libr. I. cap. V. p. 670. facit: Pompeius una cum comitibus suis templum ingressus uidit, quae intus erant, nempe λυχνίαν τε καὶ λύχνους καὶ τράπεζαν καὶ θυμιατήρια ὀλόχρυσα candelabrum cum lychnis, nec non mensam atque THVRIBVLA ex auro confecta. Eandem uocem altari suffitus autor ille Antiquitat. Iudaic. Libr. III. cap. VII. p. 74. attribuit: Inter candelabrum, inquit, atque mensam θυμιατήριον i. e. ARA SUFFIMENTI sita erat. Et deinceps cap. IX. p. 78., ubi scribit:*

πά τε θυώμενα, πολλά δ' ἐσὶ καὶ ταῦτα καὶ ποικίλα, κατὰ τὴν σκηνὴν ἐπὶ τῷ χρυσῷ ΘΥΜΙΑΤΗΡΙΟΥ, μεγάλης πάνυ τιμῆς ὄντα συνεφέρετο. *Suffimenta, haec autem erant multa et varia, super ALTARE aureum in tabernaculo offerebantur admodum pretiosa.* Huc quoque referri possent, quae p. 77. literis consignavit: ὅσα δὲ τῶν πρὸς τὴν τῆς σκηνῆς κατασκευὴν παρασκευασμένων ἢ περιττὰ ταῦτ' ἐκέλευσεν εἰς Φάραση συνεπασήρια τῆς τε σκηνῆς αὐτῆς καὶ τῆς λυχνίας καὶ ΘΥΜΙΑΤΗΡΙΟΥ καὶ τῶν ἄλλων σκευῶν ἀναλῶσαι. *Quicquid uero ex iis, quae ad tabernaculi fabricam praeparata fuerant, super fuit, ad uela tectoria ipsius tabernaculi atque candelabri, et ALTARIS, in quo suffitus fieret, itemque aliorum uasorum impendere iussit.* Nec omitteremus, quod de Bello Iudaico. Libr. V. cap. XIV. p. 842. commemoret, θυμιατήριον, h. e. ALTARE SUFFITVS, in prima templi Hierosolymitani parte obuium fuisse.

§. II.

Quum itaque θυμιατήριον non solum *acerram* sed etiam *altare thymiamatis* denotet, quaesitum fuit, *Ebr. cap. IX. v. 4.* thuribulum aureum, an altare aureum intelligendum sit? Qui, aram suffimenti in Sanctissimo constitutum fuisse, contendunt, non dubitabunt affirmare, θυμιατήριον χρυσῶν, quod tantum l. c. legitur, per *altare aureum* explicari debere. Aram hanc in Sanctissimo exstisse, Augustinus *Libro II. Quaestionum super Exodum, Quaest. 133. p. 166. B. Tom. IV. Opp. edit. Basil.* asseruit: *Non ergo simus intellecturi, semel in anno intrare Sacerdotem solere in Sancta Sanctorum, sed semel in anno cum sanguine: et quotidie quidem solere intrare sine sanguine causa incensi imponendi; cum sanguine autem semel in anno, maxime quia sequitur: Semel in anno purificabit illud. Quod cum sanguine fieri debere praecipit. Et post hoc adiungit: Sanctum Sanctorum est Domino. Ac per hoc Sanctum Sanctorum non extra, sed intra uelum erat, etiam illud profecto ALTARE, de quo nunc agitur, quod poni CONTRA VELVM INTRINSECVS iussit. Eandem sententiam fol. 191. C. repetiit: Interius autem, id est, in Sanctum Sanctorum intra uelum etc.; ANTE ARCAM uero, id est, INTER ARCAM et VELVM positum erat ALTARE INCENSI,*

CENSI, quod aliquando AVREVM dicit S. Sacra, aliquando deauratum, aureum utique appellans, quod erat inauratum. Ad haec Sancta Sanctorum nisi summo sacerdoti non licebat intrare quotidie propter inferendum incensum; semel autem in anno cum sanguine ad purificandum altare.

§. III.

Ex quibus apparet, Augustini sententiam auctoritati Scripturae Sacrae inniti, quoniam *Exod. XXX 6.* altaris aurei situs hoc modo praecipitur: ונתתה אותו לפני הפרכת Ponas illud CONTRA VELVM, quod erit ante arcam testimonii, CORAM OPERCVLO PROPITIATORIO. Quod utrumque *Exodi cap. XL.* iteratur, siquidem non solum *v. 4.* iubetur: ונתתה את־מזבח לקטרת הזה לפני ארון העדות *constituas altare aureum tbymiamatis CORAM ARCA testimonii;* sed etiam *v. 26.* Moses huic mandato diuino respondisse et altare hoc לפני הפרכת CONTRA VELVM collocasse commemoratur. Augustino quoque fauere videntur verba, quae *1. Reg. VI. 22.* inueniuntur: וכל־המזבח אשר־לדביר צפה זהב *Totum ALTARE, quod est SANCTISSIMI, obduxit auro.*

§. IV.

Verum quia non solum Scriptura Sacra docet, summo pontifici non quolibet die in Sanctissimum usque penetrare permissum fuisse; sed etiam unius tantum altaris suffitus, in quo quotidie adoleret, mentionem facit, certe illud non in Sanctissimo sed Sancto potius quaerendum est. Intelligitur itaque Augustinum SS. i. mentem in *Exod. XXX 6.* minus recte expressisse, quippe quae eo spectat, ut situm altaris aurei, in Sancto collocandi, determinet. Primo enim ara suffitus poni iubetur לפני הפרכת *coram uelo, Sanctissimum a Sancto distinguente.* Quia uero sic incertum esset, num illa ad latus uel sinistrum uel dextrum Sancti, an in medio eius constitui deberet? quare illico subiungitur, לפני הכפרת *coram ἱλασθηρίῳ, siue eregione ipsius;* ad indicandum, quod altaris aurei situs arcae foederis responderet. Sensus igitur uerborum est: colloces illud altare aureum in Sancto

coram uelo, quod inter hoc atque Sanctissimum intercedit, ita ut e diametro arcae foederis, adeoque inter latus Sancti meridionale ac septentrionale, existat. Huc collimat Raschi interpretatio : לפני הפרכת שמא תאמר משוך מכנגד הארון לצפון או לדרום ת"ל לפני הכפרת הארון (*Si tantum dixisset:*) CORAM VELO, fortassis cogitares: hoc altare non e diametro arcae, sed ad latus septentrionale aut meridionale aedis constituatur. Hinc Scriptura addit: CORAM OPERCVLO PROPITIATORIO i. e. accurate e regione arcae. Nobiscum Abarbanelis quoque facit commentatio : ונתתה לפני הפרכת מחוץ לפני הכפרת נתן Ponas illud ante uelum, i. e. EXTRINSECVS: coram operculo propitiatorio, scilicet E REGIONE eius erigatur. Neque רש"ב במ' טז praetereunda uidetur explicatio: ונתתה אותו לפני הפרכת בהיכל אשר על ארון et colloques illud altare CORAM VELO, n. p. in Sancto, quod ante arcam testimonii obtendatur: uelum intelligitur, quod Sanctissimum a Sancto distinguat. Eodem modo accipienda sunt uerba Exod. XL. v. 5. atque v. 26., ut sensus sit, altare aureum quidem collocandum fuisse לפני הארון coram arca, sed tamen לפני הפרכת coram uelo adeoque in Sancto. Ex iam dictis intelligitur, quod particula ל, 1. Regum VI. 22. uoci רביר praefixa, alia ratione interpretanda sit, scilicet per AD, APVD, PROPE, ANTE, iuxta Celeberrimi Danzii, Praeceptoris nostri aeternum uenerandi, *Interpret. §. 151. II. edit. minor.*

§. V.

Nec Scriptura solum Sacra, sed etiam monumenta antiquitatis Ebraeae Augustino, aureum altare Sanctissimo adiudicanti, repugnant, siquidem in pandectis Talmudicis altare thymiamatis inter candelabrum atque mensam, cui panes propositionis imponebantur, adeoque in Sancto collocatur. Quod uerba tractatus *Ioma fol. 51. fac. B. lin. 19.* euincunt: ת"ר בין המזבח למנורה היה מהלך (רש"י) כשבא

כשבא ליכנ' היה בוקע בהיכל דרך הרר' להלך
 בין מזבח הפנימי ולמנורה שהיה ברום והולך
 (ע' הפרכת) רברי רבי יהודה ר"מ אומר בין שולחן
Docuerunt Rabbi- למזבח ויש אומרים בין שולחן לכותל
ni: inter ALTARE atque CANDELABRUM transit, affirmante
R. Iebuda. (Raschi annotat: Summus sacerdos, expiationis die
Sanctissimum ingressurus, per Sanctum permeavit uia meridionali in-
ter ALTARE INTERIVS atque lychnuchum, qui a meridie exsti-
tit, et progressus est usque ad uelum). R. Meir autem statuit: inter
 MENSAM et ALTARE (*suffitus*). Alii contra dixerunt: inter
 mensam atque parietem (*incessit*). R. Afcher cum R. Iehuda ad
Ioma fol. 91. fac. B. column. 2. consentit, eodemque modo
 summi pontificis ingressum describit: והלך ברומו של
 היכל בין מזבח ולמנור' עד שהגיע לשתי הפרוכ'
introiuit a המברילין בין קודש ובין קודש הקודשים
meridie Sancti inter ALTARE (aureum) et CANDELABRUM,
donec ad duo uela, quae SANCTVM a SANCTISSIMO seiun-
gunt, peruenit. Ex sententia igitur R. Iudae atque R. Meiri
 inter se collata informamur, altare hoc in Sancto inter can-
 delabrum atque mensam intercessisse.

§. VI.

Fundem omnino altaris aurei situm indicat *Gemara* lau-
 dati tractatus *Ioma fol. 33. fac. A. lin. 33. et B.* uerbis se-
 quentibus: ודישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש
 נרות מאי טעמא אמר אבוי גמרא גמרינא (רש"י)
 שכן סידרן) סברא לא ידענא ורבא אמר כרש
 לקיש דאמ' ריש לקיש אין מעבורין על המצות וכי
 עייל להיכל במזבח פגע ברישא (רש"י) קודם שיגיע
 למנורה שהמזבח משוך כלפי מזרח קימעה) דתניא
 שולחן בצפון משוך מן הכותל (רש"י) מרחוק מן
 הכותל (צפוני) שתי אמות ומחצה ומנורה ברום
 משוכה

משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצת (רש"י כמדת השולחן) מזבח ממוצע ועומר באמצע ומשוך כלפי חוץ קימעה (רש"י כלפי מזרח לצד פתח ההיכל) ונוקמי' להחיהו (רש"י לוקמא בהחיהו מכוון ביניהו ולמה נמשך לחוץ) כיון דכתיב ואת המנורה נכח ALTARE INTERIVS a cinere fuit prius purgatum, quam quinque lampades parabantur. Quare? Abbai respondit: accepi quidem per traditionem (Raschi: quod ita sit ordo eorum), sed ignoro rationem. Rabba uero statuit secundum τὸν Rescb Lakisch. Nam Rescb Lakisch dixit: praeceptum ne praetergrediamur. (Sacerdos) itaque Sanctum ingressus, incidit primum in ALTARE (Raschi: Scilicet antequam ad candelabrum uenit. Nam altare paullo propius fuit orienti). Traditio enim est: MENSA (panum propositionis) erat ab aquilone, remota a pariete (septentrionali) cubitis duobus et dimidio: CANDELABRUM erat ab austro, remotum a pariete (meridionali) cubitis duobus et dimidio (RASCHI, iuxta mensuram mensae): ALTARE (thy-miamatis), INTERIECTVM, stetit in MEDIO, protractum uero fuit paululum foras (Raschi: nempe uersus orientem ad ianuam Sancti). Obi. constituatur ALTARE hoc accurate inter mensam atque candelabrum (quare protrahatur foras)? Resp. Quia Exod. XXVI. 35. scriptum est: et candelabrum ponas e regione mensae, necesse est, ut mensa et candelabrum se inuicem respiciant. Quod ut fieri potuerit, altare aureum debuit aliquantulum uersus orientem conuerti. Normae huius traditionis respondet situs candelabri, altaris aurei atque mensae, qui in ichnographia templi Hierosolymitani circa finem tractatus Middotb in Additionibus Iom Tobh exhibetur. Quod intelligitur ex descriptione numer. LVI. apposita: המנור בררום משמאל הנכנס ושלחן מימין ומזבח הזהב משוך מבין CANDELABRUM שניה לחוץ ככתוב בתורת משה fuit a meridie a sinistra ingredientis: MENSA (panum) a dextra: ALTARE AUREVM inter utrumque, attamen foras protractum, iuxta legem Mosaicam.

§ VII.

Cum doctrina illa exotica conuenit quoque Maimon, in *Hilcoth Betz becbira cap. IV. §. 17.* altare aureum eodem collocans : מזבח הקטורת היה מרובע אמה על אמה והוא נתון בהיכל מכוון בין הצפון לדרום משוך בון השולחן והמנורה לחוץ ושלשתן היו מונחין משליש ההיכל ולפנים כנגד הפרוכת המבריל בין קדש ובין קדש הקדשים **ARA** *ibymiamatis, cubitum unum longa lataque, fuit constituta in Sancto accurate inter septentrionem ac meridiem, protracta uero inter MENSAM atque CANDELABRUM foras. Atque haec TRIA stabant in parte tertia Sanctuarii et introrsum iuxta uelum, Sanctum a Sancto Sanctorum seiungens.* Io. hann. Buxtorfius, filius, Maimonidis mentem in *Historia arcae foederis cap. V. p. 73.* uersione sua minus bene expressit: *Omnia autem tria sita erant a trientali seu tertia parte templi et INTERIORIS ADYTI ex opposito ueli.* Tantum enim abest, ut uoce לפנים *adytum interius* exprimatur, ut ea potius indicetur, quatenam Sancti pars tertia hic fit intelligenda. Nec probari possunt, quae Io. Lightfoot de situ huius altaris in *Descriptione Templi Hierosolymitani Tom. 1. opp. p. 586. Section. VI.* uerbis tam *Gemarae*, antea prolatae, quam Maimonidis haud recte intellectis, commemorauit: *Candelabrum erat ad latus unum aedis, mensa ad alterum, altare in medio, non exacte quidem inter mensam et candelabrum, sed PAVLO PROPIVS ADYTO quam illa. Haec tria ornamenta ac supellectilia Sanctuarii erant posita in tertia parte domus: hoc est cum domus (significatur Sanctuarium) esset quadraginta cubitos longa, ei qui ambulauerit (a) uiginti sex cubitos et duas tertias cubiti partes intra aedem, occurrebat (primum) MENSAM et CANDELABRUM,*
et

(a) Scilicet diuisis quadraginta sanctuarii cubitis per numerum 3, in tot enim partes illud a Maimonide diuiditur, cuiuslibet sanctuarii parti $\frac{1}{3}$ competent cubiti $13 + \frac{1}{3}$, adeoque τὰς $\frac{2}{3}$ assignabuntur cubiti $26 + \frac{2}{3}$

et PAVLO ULTERIVS VERSVS VELVM *stabat hoc ALTARE.* Siquidem Maimon una cum Talmude testatur, non altare thymiamatis sed candelabrum atque mensam aÿto paullo propiora fuisse, adeoque altare illud sacerdoti ingredienti primum occurrisse. Quod et amplius ex Maimonidis *tractatu* adducto eiusque *Cap. I. §. 7.* confirmari potest, ubi docet: המנורה בררום משמאל הנכנס ושולחן מימין שעליו לחם הפנים ושניהם בצד קדש הקדשים מבחוץ ומזבח הקטורת משוך מבין שניהם לחוץ *In plaga australi a sinistra manu introeuntis erat candelabrum, et mensa, cui panes propositionis imponebantur, a dextra, eaque duo stabant iuxta Sanctissimum extrinsecus; sed ALTARE suffimenti, inter utrumque intercedens, protractum erat FORAS.* Non enim dicitur, altare aureum לפנים *introrsum* ac uersus uelum Sanctissimi atque occidentem, sed לחוץ *foras* ac uersus orientem adeoque ianuam Sancti paululum fuisse conuersum. Haec lucem foenerantur non solum illis, quae idem Autor l. c. subiungit: מזבח לקטורת ומנורה ושולחן ושלושתן ALTARE *suffitus, candelabrum et mensa, haec tria fuerunt in SANCTO coram SANCTISSIMO;* Sed etiam, quae in *Hilcoth Abbodath Iom Kippurim cap. III. §. 5.* de situ altaris aurei exponit: ואחר כך מערב שני הדמים דם הפר ודם השעיר ומוזה משניהם ארבע הזיות על ארבע קרנות מזבח הזהב שבהיכל ושבע הזיות על אמצעא של מזבח זה *Deinde commiscebat utrumque sanguinem, scilicet iuueni- ci atque birci, et spargebat de utroque quater super quatuor cornua ALTARIS aurei, in SANCTO obuii, et septies super altaris huius medium.*

§. VIII.

Audiendus quoque est Flavius Iosephus, qui *Antiquitat. Iu- daic. Libr. III. cap. VII. p. 74.* altare aureum eodem tem- pli loco ac inter candelabrum mensamque ponit: ἐπὶ ταύ- της (τραπέζης) ἐτίθετο γὰρ ἐν τῷ νεῷ τετραμμένη πρὸς ἄρκτου ἔ πόρῳ τῶ μυχῶ διατίθεσαν δ' ἄρτας δώδεκα ἀζύμους κ. τ. λ.

κατὰ

κατὰ πρόσωπον δὲ τραπέζης, τῷ πρὸς μεσημβρίαν τετραμμένῳ τοίχῳ πλησίον ἴσαται λυχνία κ. τ. λ. μεταξὺ δὲ αὐτῆς καὶ τῆς τραπέζης ἔνδον θυμιατήριον ξύλινον. *Huic (mensae), collocabatur enim in Sancto ad aquilonem conuersa non procul ab adyto, duodecim panes azymos imponebant etc. Ex aduerso mensae uero candelabrum prope parietem meridionalem constituebatur etc. Inter hoc autem atque MENSAM intercedebat ALTARE thymiamatis ligneum. Cum his conueniunt, quae Libr. VIII. cap. 2. p. 235. repetit: τὴν δὲ λυχνίαν καὶ τὴν τράπεζαν καὶ τὸν βωμὸν τὸν χρύσειον ἔστησαν ἐν τῷ ναῷ πρὸ τῆς ἀδυτῆς Candelabrum atque mensam et ALTARE aureum posuerunt in Sancto ANTE ADYTUM. Nec aliena sunt quae de Bell. Iudaic. Libr. VI. cap. 14. p. 842. commemorat: καὶ τὸ μὲν πρῶτον μέρος κ. τ. λ. εἶχεν ἐν αὐτῷ τρία θαυμασιώτατα καὶ περιβόητα πᾶσιν ἀνθρώποις ἔργα, λυχνίαν, τράπεζαν, θυμιατήριον Et prima quidem (templi) pars etc. continuit tria miranda et omnibus hominibus praedicanda opera, nempe candelabrum, mensam et ALTARE suffimenti.*

§. IX.

Videretur quidem altare aureum in Sanctissimo collocandum esse, quia in pandectis Talmudicis alibique saepius פנימי מזבח uocari solet, quod ex *Iom. fol. 59 A. post init.* apparet: סבר סביב מזבח פנימי כסביב דמזבח החיצון *Dominus statuit: τὸ סביב altaris INTERIORIS (Raschi, סביב המזבח על קרנות ביה על קרנות scriptum enim Leuitic. VIII. 15. de eo: super cornua altaris סביב circum quaque) explicari debet sicut τὸ סביב altaris EXTERIORIS. Quia uero altare interius exteriori, quod extra Sanctum exstitit, opponitur, intelligitur, quod illius respectu altare aureum, in Sancto ipso collocatum, interius dicatur. Confirmari hoc potest ex ipsa *Mischna*, ad quam uerba illa *Gemarae* spectant, siquidem illa *fol. 58. B.* dicit, summum pontificem, e Sanctissimo egressum, super quatuor altaris aurei cornua de sanguine commixto dedisse. Iuuabit quoque proferre τῆς Raschi testimonium, ad *Iom. fol. 45. B. in med.* appositum: והוא מזבח הפנימי הסמוך למנורה ולפני*

לפניו Et hoc est ALTARE INTERIVS, quod CANDELABRO atque ADYTO fuit propinquum.

§. X.

Altari thymiamatis ita e Sanctissimo remoto, Ioh. Buxtorfius fil. thuribulum aureum in *Epistol. Ebr.* intelligendum esse affirmat in *Historia arcae foederis*, idque *Cap. V. p. 76.* his uerbis: *Probabilius itaque dici fortassis potest, PECVLIARE aliquod fuisse AVREVM in eum finem et usum destinatum, ut cum eo sacerdos summus quotannis in die expiationum ingrediatur in Sanctum Sanctorum. Et de hoc dicere Apostolum, quod Sanctum Sanctorum habuerit thuribulum; non quod in eo fuerit inclusum et conseruatum etc. sed quod huic usui peculiariter inseruiret, ut eo summus sacerdos in Sancto Sanctorum adoleret.* Ab hac sententia non alienus est B. August. Pfeifferus in *Dub. Vexat. ad Exod. XXX. 6. caeterum*, inquit, *rectius dicitur Sanctum Sanctorum habuisse THVRIBVLVM AVREVM (peculiare nimirum et ab altero ARGENTEO, QUOCVM QVOTIDIANI SVFFITVS fiebant, distinctum) scilicet non perpetuo, sed ad tempus, tum nimirum, quando inferebatur; uel si mauis, non inclusione uel asseruatione, uerum destinatione ad adytum.*

§. XI.

Vt Pontifex maximus expiationis die thuribulo quodam ad suffiendum in Sanctissimo uteretur, lex diuina *Leuitic. XVI. 12.* praecepit; non uero determinauit, num illud aureum an argenteum esset. Hinc in *Additionibus Iom. Tobh ad Ioma IV. 0. 4.* annotatur: לא של כסף ולא של זהב בתורה *Neque ARGENTEVm neque AVREVM thuribulum in lege scriptum est.* Aureum uero thuribulum fuisse, erudimur ex traditione Ebraeorum, quam *Miscbna in Ioma cap. IV. 0. 4* exhibet: בכול יום היה חותה בשל כסף ומערה בתוך של זהב (רש"י) כשחותה גחלים ממערכת שנייה של קטורת להכניס על המזבח הפנימית לקטורת שחרית וערבית) והיום חותה בשל זהב ובה היה

מכניס היה *Quolibet die* (Raschi: *quando prunas promisit ex secundo lignorum ordine suffitus gratia dispositorum, ut illas inferret ad suffitum matutinum et uespertinum peragendum*) sumsit (prunas) THVRIBVLO ARGENTEO, easque euacuauit (b) in (thuribulum) AVREVM: Hoc uero die (scilicet, expiationis) ipso thuribulo AVREO (prunas) cepit, illudque intulit. In GEMARA fol. 44. B lln. 23. ad eam Miscbnam ratio huius rei exponitur: מ'ט מ'שן חולש' רכ'ג Cur (ipso thuribulo aureo sumsit hodie prunas)? Resp. propter debilitatem sacerdotis M. (quam sibi ieiunio contrabebat). In haec uerba Raschi commentatur: שטורח הוא לערות מכלו אל כלי Quia molestia est (prunas) ex uno uase in aliud euacuandi. Cum Miscbna modo adducta Maimon in *Hilcotb Abhodbatb Iom Kippurim cap. II. §. 5.*

concordat: בכל יום מי שיזכה במחתה חותה במחתה של כסף ומערה האש למחתה של זהב והיום חותה כהן גדול במחתה של זהב ובה נכנס להיכל שלא לייגעו בתוספת עבודה *Quotidie is, cui thuribulum obtigit, ARGENTEO thuribulo (carbones) ignitos sustulit, eosque thuribulo AVREO indidit; hoc autem die pontifex maximus thuribulo AVREO (prunas) sumsit, cum quo in templum ingressus est, ne aucto labore defatigaretur.*

§. XII.

Intelligimus iam non solo expiationis sed reliquis etiam diebus thuribulum quoddam aureum, quo prunae super altare aureum sunt illatae, usurpatum fuisse; quod autem hocce thuribulum aureum, cuius ope summus sacerdos suffitum expiationis die in Sanctissimo fecit, a reliquis thuribulis, usui quotidiano destinatis, distinctum fuerit, monumenta quoque antiquitatis Ebraeae nos edocent. In eo quidem conuenerunt thuribulum aureum festi expiationis et cuiuslibet diei, quod utrumque *tres cabos* ceperit, teste

(b) Sic thuribulo argenteo suffitus quotidiani non fiebant, quod tamen Pfeifferus uerbis antea §. X. allatis affirmat.

Mischna in Ioma cap. IV. §. 4. בכל יום חותה בשל ארבעה קבין ומערה בתוך של שלשת קבין והיום חותה בשל שלשת קבין ובה היה מכניס ר' יוסי אומר בכל יום חותה בשל סאה ומערה בתוך של שלשת קבין והיום חותה בשל שלשת קבין ובה היה מכניס.

Singulis diebus (prunas) sumebat thuribulo (argenteo), QUATVOR cabos continente, quod euacuabat in thuribulum (aureum) TRIVM caborum; hoc autem die (nempe expiationis, summus sacerdos) ipso thuribulo (aureo), TRES cabos capiente, (prunas) sustulit, quod intulit. R. Iose uero dicit: quotidie thuribulo, satum capiente, prunas depromsit, illudque in thuribulum TRIVM caborum euacuauit; sed hodie thuribulo, TRES cabos continente, prunas sumfit, cum quo intrauit. Ab his non aliena sunt, quae in Sipbra Sectione מות אחרי cap. III. column. B. fol. 168. editionis Venetae, commentario, קרבן אהרון dicto, instructae ad uerba Leuitic. XVI. annotantur.

§. XIII.

Differentia uero utriusque thuribuli aurei in *Ioma* l. c. statim subiungitur. *Primo* scilicet thuribulum aureum Sanctissimi a quotidiano *leuitate* differebat, iuxta uerba *Mischnae*: בכל יום היתה כבדה והיום קלה *Thuribulum* quotidianum fuit GRAVE; illud uero, quo summus sacerdos expiationis die utebatur, LEUE. Rationem huius leuitatis Bartenura ad uerba prolata indicat: כבדה שהיה רופנה עבה. *Thuribulum* cuiuslibet diei erat GRAVE, n. p. propter laminae densitatem; hoc autem LEUE, ob laminae tenuitatem. Conuenit omnino haec explicatio cum *Gemara* tractatus *Ioma*, in qua fol. 44. fac. B. lin. 29. ad *Mischnam* adductam eadem causa suppeditatur: בכל יום היתה גלרה עבה (פר' שי רופנה עבה). *Thuribulum* לכך היתה כבירה) והיום רך (רש' רך). quotidie usurpatum constitit ex LAMINA DENSA (Raschi, adeoque fuit GRAVE); hodiernum autem ex LAMINA TENVI.

Nec

Nec a Mischna, iam iam communicata, Maimon in *Hilcoth Abodbatb Iom Kippurim cap. 11. §. 8.* dissentit : וכן מחתה של כל יום מחזקת ארבעה קבין ושל יום שלשת קבין *Sic quoque thuribulum cuiuslibet diei cepit quatuor cabos, huius uero diei tres cabos : illud fuit GRAVE, hoc LEVE*

§ XIV.

Videretur uero Maimon sibi ipsi non constare, quoniam in sequenti *Cap. IV. §. 1.* thuribulo Sanctissimi, *grauitatem* attribuit : היה מן הרין שיוליך המחתה בשמאלו וכף הקטורת בימינו אבל מפני כובר המחתה ועוד שהיא חמה אינו יכול לסובלה בשמאלו עד הארון לפיכך נותל המחתה בימינו וכף הקטורת בשמאלו ומהלך בהיכל עד שהוא מגיע לקדש הקדשים *Iure debuisset thuribulum (aureum) manu sinistra, cochlear uero suffimenti dextra portare; sed quia thuribulum GRAVE fuit itemque calidum, non potuit hoc ea usque ad arcam inferre: itaque manu dextra thuribulum, cochlear, thymiamate instructum, sinistra sumsit, et per Sanctum transit donec ad Sanctissimum peruenit.* Attamen quod thuribulum huius festi et leue et graue fuerit, recte, diuerso tamen respectu adeoque sine contradictione, asseritur: *Leue* enim illud dicitur, respectu thuribuli quotidiani, quod graue fuit. Ipse Maimon hanc comparationem instituit in commentatione, *Mischnae* antea prolatae adiecta : ולא היו מצריכין אותו ביום צום כיפור לערות אש ממחתה למחתה אחרת כדי שלא יגע כ"ג ושלא יוסיף בעמלו אלא באותה מחתה עצמה שהוא חותה האש מן המזבח וקלה *Non cogebant sacerdotem summum ieiunii festo, expiationi destinato, ut ignem ex*

*thuribulo in aliud euacuaret, ne ipse defatigaretur, neque molestia eius augetur; sed eodem thuribulo carbones ignitos ex altari sumsit, quod RESPECTU THVRIBVLI quotidiani LEVIVS fuit. Gravitate contra thuribulo huic aureo respectu cochlearis, quo thymiama in adytum inferebatur, tribuit Maimon: quare thuribulum dextra, cochlear sinistra portavit. Contradictionem hanc ita tollendam esse, confirmamus ex Bartenu-
ra, qui ad *Ioma Cap. V. θ. 1.* annotavit: נטל את המחתה בימינו לפי שהיא כברה וחמה וכף הקטרת קלה. *Thuribulum* הימנה לכך מחתה בימינו וכף בשמאלו. *dextra sumebat, quia GRAVE et calidum, cochlear uero IPSO LEVIVS erat: itaque THVRIBVLVM manu DEXTRA, COCHLEAR autem SINISTRA gestabat.**

§. XV.

S*ecunda differentia thuribuli aurei Sanctissimo destinati ac quotidiani in Mischna laudata exponitur hoc modo: ככל Thuribulum quotidianum MANVBRIO BREVI, bodiurnum uero LONGO fuit instructum. Discrimen hoc non solum explicatur sed ipsius quoque ratio in Talmude Hierosolymitano ad uerba Mischnae adducta fol. 41. fac. B. circa fin. indicatur: ככל יום לא היה כה אמה גמורה (פי' קצרה) והיום היה כה אמה *Ansa quotidiani thuribuli non erat INTEGRVM CVBITVM longa; sed ansa buius longa fuit CVBITVM ET DIMIDIUM, ut ipsa (summi sacerdotis) brachium adiuuaret. Eadem causa in Talmude Babylonico ad Mischnam modo nominatam fol. 44. fac. B. lin. 30. allegatur: ככל יום היתה קצרה והיום ארוכה מאי טעמא Thuribulum כרי שתהא זרועו של כהן גדול מסייעתו quotidianum breui, bodiurnum longo manubrio praeditum erat. Quare? ut pontificis maximi brachium suffulciretur. Quam Gemarae rationem amplexus est Maimon in Ioma IV. θ. 4. commen-*
tatus:*

tatus : ' *Ansa bulus thuribuli fuit LONGA, quo illud FACILIVS PORTARI posset (a summo sacerdote). Huc quoque pertinent quae idem Auctor in Hilcotb Abbodbatb Iom Kippurim cap. II. §. 8. refert: ובכל יום ירה קצרה והיום ארוכה כרי להקל על כהן גדול שלא ייגע* *Thuribulum cuiuslibet diei habuit manubrium breue, buius uero diei instructum erat ansa LONGA, quae onus leuaret, quo minus pontifex maximus defatigaretur. Ansam quidem huius thuribuli ideo longam fuisse, ut summus sacerdos illud in brachium suspendere posset, Ioh. Lundius in Iudisch. Heiligtb. p. 1033. arbitratur: Diß Feuer-Faß war vom andern Feuer-Fässern, die täglich gebraucht wurden, sehr unterschieden. Denn etc. Es hatte auch einen längern Handgriff, als die täglich gebraucht wurden, daß er selbiges, wenn es nöthig war, über den Arm hengen kunte. Welches alles geschabe, um dem Hoben-Priester die große Mühe, so er diesen Tag hatte, etwas erträglicher und leichter zu machen. Ipsi uero aduersantur, quae Raschi ad Miscbnam saepius nominatam Ioma fol. 43. fac. B. in med. annotauit: והיום ארוכה כרי שיתן ירו למטה מזרוע ותהא מסייעתו* *Manubrium thuribuli (Sanctissimo destinati) erat LONGVM, ut (summus sacerdos) illud BRACHIO suo SVBDERE posset eoque suffulciretur. Quod et R. Ascher testatur, cuius uerba in sequentibus §. XX. alia occasione in medium proferemus.*

§. XVI.

Longitudini ansae, qua thuribulum Sanctissimi praeditum fuit, illico aliud discrimen in *Talmude Babylonico* laudati tractatus *Ioma fol. 44. B. lin. 32.* subnectitur, idque sequens: *בכל יום לא היה ניאשתיק והיום היה לה ניאשתיק* *thuribulum cuiuslibet die non habuit ניאשתיק; sed thuribulo buius diei fuit ניאשתיק.* Raschi per uocem *ניאשתיק* *annulum* quendam intelligendum esse putat, sic enim in eam l. c. commentatur : *נאשתק טבעת בראשו שמקשקש נאשתק ד' ומשמי קול משו' ונשמע קולו בבאו וגו'* *fuit*

fuit ANNVLVS in summitate eius, quo (summus sacerdos) tinniuit sonumque edidit, quia Exod. XXVIII. 35. dicitur: ut audiatur sonus ipseus, quum ingreditur etc. Sententia τδ Raschi in Tosapboth quoque l. c. hoc modo affertur: פ'ר'ש'י טבעת להשמיע קול כרתיב ונשמע קולו בבאו אל הקדש Raschi τὸ נאשתיק explicat per ANNVLVM tinnientem. Sicuti scriptum est: et audiatur sonus eius, quando Sanctum intrat. A mente Raschii remotissima uidetur Ioh. Buxtorfii, patris, explicatio, quam in Lexic. Talmudico ad uocem נאשתיק apposuit: נאשתיק cbirotbeca, iuxta quosdam: uel annulus tintinnabulum, quod SACERDOS IN CAPITE gestauit, ut eius aduentus exaudiri posset, ut R. Salomon uult etc. R. Salomonis explicatio nititur loco Exod. XXVIII. 35. Annulus enim hic non summo sacerdoti sed potius thuribulo Sanctissimi attribuitur, adeoque uox בראשי minime reddi debet: in capite eius, scilicet pontificis maximi. Interpretatione Raschiana in Tosapboth adducta, ibidem, in Talmude Hierosolymitano נרתק ובירושלמי גרסי' נרתק שלא יכווח ונראה לרי"בא כעין נרתק של עור היה עשוי סביב ידה של מחתה לאחוז בה שלא יכווח משום דכל כלי מתכות הם מקצתו הם כולו לפיכך היה צריך היום נרתק יותר מבשאר ימים לפי שהיו הגחלים שוהים במחתה זמן מרובה עד שהיתה חמה הרבה ושוב מוציא שהיא אחת In Talmude Hierosolymitano legitur נרתק THECA, quae impediuit, quo minus pontificis maximi manus ureveretur. Et uidetur τὸ רי"בא instar THECAE CORIACEAE CIRCA THVRIBVLI MANVBRIVM factam fuisse, ut summus sacerdos illud apprehendere potuerit, ne adu-

adureretur: Nam omne uas metallicum ex parte calefactum, incalcescit quoque totum. Quare bodie theca magis necessaria fuit, quam reliquis diebus: quia prunae thuribulo multum temporis immoratae sunt, donec illud admodum caluerit, et tum fuit elatum. Nam eductio thuribuli atque cochlearis pertinet ad ministeria illa (expiationis die) peragenda.

§. XVII.

Verba *Talmudis Hierosolymitani*, ad quae in *Tosapbotb* respicitur, inueniuntur in *Gemara tractatus Ioma fol. 41. fac. B.* ita concepta: היה לא היה בה נרתיק והיום היה תכווה ככל יום לא היה בה נרתיק שלא תכווה *Manubrium thuribuli quotidiani nullo TEGUMENTO fuit obductum; ansa uero huius diei THECAM habuit, ut ne pontificis maximi manus calore laederetur. Hac occasione τδ ריבא quoque expositio, iam in §. praecedenti ex Tosapbotb a nobis adducta, l. c. in commentario marginali exhibetur, ita tamen ut uerba eius ultima sic immutata proponantur: לפי שהיום היו גחלים שוהים הרבה Quia carbones hoc die tamdiu in thuribulo manserunt, donec MANUBRIUM quoque ipsius INCALVERIT. Vocem נשתק tegumentum denotare, obseruatur in *Lexico, Aruch dicto, edit. Venet.*, ubi ad uocem נשתק annotatur: בסוף גמרא דפרק טרף בקלפי בכל יום לא היה נושתק היום היה לה נושתק פירוש כסוי כראמר בפרשת ו בבראשית רבה לעתיד לבא. Circa finem *Gemarae capituli IV. tractatus Ioma, quod incipit; succussabat urnam, (fol. 44. B.) legitur: Thuribulo quotidiano non fuit נישתק; acerra uero huius diei habuit נושתק i. e. TEGUMENTVM (n. p. manubrii).**

C

Sicu-

(c) In *Sepher Rabbotb* legitur מערטלו מנרתיקו. Conferri quoque potest *Buxtorfius ad Nart in Lexic. Talmud.*, ubi eadem uerba ex *Bereschitb Rabba* adduxit.

Sicuti in Bereschitb Rabba Sectione VI. dicitur: eueniet, ut Deus sanctus benedictus eum (scilicet solem) nudet ex sua THECA. Hinc quoque in eodem Lexico uox נרתק (quam suo loco uide) per בסוף גמרא רפ' מי שאחזו לכשתצא explicatur: חמה מנרתקה פי' מנושתיקה התנן בכל יום לא היה לה נישתיק In fine Gemarae capitis VII. tractatus Gittin, quod incipit: quem ceperit, fol. 76. B. docetur: *Quando sol egreditur e THECA sua i. e. TEGUMENTO suo (sive, quando sol oritur). Nam ecce docemus (in Ioma fol. 44. B.): thuribulum quotidianum nullum habuit TEGUMENTVM.*

§. XVIII.

Iam intelligemus, quid de Ioh. Buxtorfii, patris, uersione sentiendum sit, qui uocabulum נאשתיק (quod ipsum e-uoluatur) in Lexico suo Talmudico, per *chirothecam* explicat. Sic enim ibi scribit: *נאשתיק CHIROTHECA iuxta quosdam: uel annulus etc. Hinc בכל יום לא היה לו נישתיק Quouis die non erat ei (sacerdoti) CHIROTHECA, sed hoc die erat ipsi CHIROTHECA, scilicet, AEREA, ut tractare uasa calida uel ignita posset, ne manum adureret, Iom. fol. 44. B.* Primo enim in loco Talmudico allato non legitur לו, sed לה, cum suffixo foeminini generis, hoc certe non ad ipsum sacerdotem summum, sed ad מחתה *acerram* referri debet. Quod et contextus comprobatur, quandoquidem ibi ea de thuribulo Sanctissimi praedicantur, quibus ab acerra cuiuslibet diei distinctum fuerit: inter haec simul numeratur, ansam illius habuisse *thecam*. In Gemara quidem materia thecae non exprimitur, eam uero ex pelle, non autem ex aere, constituisse ריב"א autumat, quae effecerit, ut pontifex maximus, hanc acerram, non autem alia uasa calefacta, manu tractare posset. Seduxerunt fortassis celeberrimum Philologum uocabula, יד *manum*, et בית יד *chirothecam*, alias denotantia. Hic uero יד non proprie manum

num sed *manubrium* significat; quod interpretatio ריבא טע̄ antea ex *Tofaphoth* adducta euincit, in qua dicitur, *tegumentum illud fuisse factum* ירה סביב ירה של מחתה *manum eius, nempe thuribuli*. Sic quoque בית יר, quia de thuribulo praedicatur, *chirothecam* proprie dictam minime notare potest. Nec *chirotheca* thuribuli impropria h. l. admitti poterit, quia in commentario marginali *Talmudis Hierosolym.* l. c. ex mente ריבא טע̄ afferitur, thecam illam manubrii hoc die necessariam fuisse, quia prunae multum temporis in thuribulo manserint, donec et בית יר h. e. *manubrium* incaluerit. In §. sequenti ex *Tofaphoth* quoque percipiemus, quod יר לבית יר נרתק ea *theca manubrio* fuerit affixa. Sin iuxta Buxtorfium *chirotheca* summi sacerdotis intelligeretur, concipi non posset, quomodo ille thuribulum *chirotheca* aerea tractare potuerit. Et si hoc non repugnaret, attamen, manubrio calefacto, calor pontificis quoque *chirothecam* aeream penetrasset, quo minus ea thuribulum tractare potuerit.

§. XIX.

Sic tegumentum, quo thuribuli ansa circumdata fuit, inter hanc atque summi pontificis manum intercessit: hinc quaeritur in *Talmude Hierosolymitano*, an theca illa inter utrumque interstitium aliquod constituerit! Quodque negatur iuxta ea, quae in *Tofaphoth* ad *Ioma fol. 44. B.* ex illo apponuntur: ופריך בירושלמי ואינו הוצץ ומשני קובעו במסמר כלומר על ירי מסמין היה נבקע אותו נרתק לבית יר שיהא בטל ויחשב כגוף המחתה. *Obiicitur in Talmude Hierosolymitano: nonne separauit theca manum summi sacerdotis ab ansa thuribuli? Et respondetur, ea affixa fuit clauo. Quasi diceret: ope CLAVORVM* אותו נרתק *illa THECA* לבית יר *MANUBRIO* affigebatur, ut ipsa irrita esset, et, ac si ad ipsum thuribulum pertineret, putaretur. Verba illa in *Talmudis* nominati tractatu *Ioma fol. 41. B.* ita leguntur:

Sed nonne theca manum pontificis maximi a manubrio seiunxit! Resp. R. Iose dixit: affixa fuit clauo. Apparet ex his quoque, quod per נאשתיק *cbirotbeca aerea summi sacerdotis, ut Buxtorfius existimauit, intelligi nequeat: Sequeretur enim, illam ipsius manui clauis fuisse affixam, quod ei magnum certe dolorem excitaasset,*

§. XX.

Tandem thuribulum Sanctissimi ex auro alio constituisse, in *Mischna tractatus Ioma, capit. IV. θ. 4.* perhibetur: ככל יום היה זהב ירוק והיום אדום דברי ר' מנחם *Aurum thuribuli quotidiani VIRIDE, buius autem diei RUFUM fuisse, asseruit R. Menachem.* Occasione horum uerborum uaria auri genera in *Gemara fol. 44. B. lin. 34.* recensentur: אמ' רב חסדא ז' זהבים הן זהב וזהב טוב וזהב או אופיר וזהב מופז וזהב שחוט וזהב סגור וזהב פרויס. זהב וזהב טוב דכת' וזהב הארץ ההי' טוב. זהב אופיר דאתי מאופיר. זהב מופז שדומה לפז. זהב שחוט שנטוה כחוט. זהב סגור בשעה שנפתח כל החנויות נסגרות. זהב פרויס שדומה לזהב. *R. Chasda dixit: SEPTEM sunt auri genera, aurum, aurum bonum, aurum opbir, aurum mupas, aurum schabuth, aurum sagur, aurum paruaiim. Datur (1) aurum (2) et aurum BONVM, nam Genes. II. 2. scriptum est: et aurum istius terrae BONVM (Raschi, סתמא זהב דאיכא מכלל Exinde sequitur, quodque fuerit aurum sine ADDITO nominatum): (3) aurum opbir, quod uenit ex Opbir: (4) aurum mupas, quod simile fuit פו (Raschi, מצהיב נמרגלי' fulsit ut margarita): (5) au- rum*

rum scbacbutb, quod netur ut filum : (Raschi, מפני שהוא רך quia illud tene fuit): (6) aurum sagur; ea enim bora, qua hoc uenum exponebatur, omnes officinae claudebantur: (7) aurum PARVAIIM, quod simile fuit SANGVINI iuuenconum. Ex hoc auro, paruaiim appellato, thuribulum Sanctissimi confectum fuisse, docet Baraita, quae statim fol. 45. fac. A. lin. 4. subiungitur:

תניא נמי הכי (פירש ר"שי רעל שם שדומה לדם הפרים נקרא זהב פרוים בדברי הימים) בכל יום היה זהבה ירוק והיום ארום והיינו זהב פרוים.

Traditio etiam sic est (Raschi, n. p. quod, quia sanguini iuuenconum simile fuit, in Libr. Chronicor. aurum nominetur): Quolibet die aurum (thuribuli) fuit VIRIDE, hoc autem die RVBRVM, et hoc est aurum פרוים, quod iuuenconum SANGVINI non dissimile fuit. Eadem explicatio in Talmude Hierosolymitano tractat. Iom fol. 41. B. ad uerba זהב פרוים inuenitur:

ר' שמעון בן לקיש אמר ארום רומה לדמו של פר R. Simeon filius תר Lakisch dixit: est aurum rubrum, iuueni sanguini simile. Haec sunt, quae de thuribuli aurei Sanctissimo consecrati ac quotidiani differentia in Mishna atque Gemara traduntur, eaque coniunctim R. Ascher ad Iom fol. 91. fac. B. col. 2. commemorat:

ונטל מחתה: מזהב ארום מחזקת שלשת קבין והיתה רקה והיה לה בית יד ארוך שמגיע תחת זרועו כרי שתהא זרועו מסייעתו והיה לה נישתוק ופירש ר"שי טבעת שישמע קולו בבואו ורבינו חננאל פירש נרתק שהיה לה כמו נרתיק שלא יכווה כשהיא מתחממת מן הגחלים

Sumfit thuribulum (1) ex AVRO RVBRO confectum, quod tres cabos continebat: (2) fuit illud TENVE (adeoque LEVE) (3) habuit etiam בית יד ארוך MANVBRIVM LONGVM, quod ad brachium usque infra pertigit, ut hoc adiunaret: (4)

porro ipsi fuit נישתוק , i. e., Raschi explicante, annulus, quo summus sacerdos ingressurus sonum ederet. R. CHANANEL uero נאשתק explicat per נרתק, quod thuribuli (ansae) fuerit instar THECAE, ne pontifex maximus, thuribulo a prunis calefacto, ureretur.

§. XXI.

Constat itaque, peculiare thuribulum aureum Sanctissimo fuisse destinatum, quod merito θυμιατήριον Sanctissimi nominari potest. Quemadmodum uero illud Sanctissimo fuit consecratum, ita quoque a summo sacerdote in Sanctissimum expiationis die inferri debebat, ut diuino mandato responderet, quod *Leuitic. XVI. 12.* literis consignatum legitur: ולקח מלא המחטה גחלי אש מעל המזבח: מלפני יהוה ומלא חפניו קטרת סמים דקה והביא מביית לפרכת *Et sumat pleno THVRIBVLO carbones candentes ex altari a conspectu lehouae, plenisque pugillis suis thymiama aromatum tenue, et inferat intra uelum i. e. in Sanctissimum.* Cum Scriptura S. concordat *Mischna in Ioma cap. V. θ. i:* נטל את המחטה בימינו ואת הכף בשמאלו היה מהלך בהיכל עד שמגיע לבין שתי הפרוכות המבדילות בין הקדש ובין קדש הקדשים וכו' מהלך ביניהן עד שמגיע לצפון הגיע לצפון הופך פניו לדרום מהלך לשמאלו עם הפרכת עד שהוא מגיע לארון הגיע לארון נותן את המחטה בין שני הברדים צבר את הקטרת על גבי *Sumebat manu dextra THVRIBVLVM, sinistra coclear, in sanctuario ibat donec peruenerat inter duo uela, Sanctum a Sanctissimo secernentia etc. Intra haec ad septentrionem progressus uertebat faciem suam uersus meridiem, et ibat, ita ut manus eius sinistra prope uelum esset, donec arcam contingebat. Cum ad arcam accessisset, THVRIBVLVM INTER DVOS ARCAE VECTES PONEBAT, suffimentum super prunas congerebat, et tota domus implebatur fumo.*

Quo

Quo facto EXIIT etc. Maimon eadem in *Hilcoth Abbodhatb Iom Kippurim cap. IV. §. 1.* commemorat: ומהלך בהיכל עד שהוא מגיע לקדש הקדשים מצא הפרוכת פרופה נכנס לקדש הקדשים עד שהוא מגיע לארון הגיע לארון נותן המחתה בין שני הכרים ובבית שני שלא היה ארון היה מניחה על אבן השתייה ואוחז שפת הכף בראשי אצבעותיו או בשיניו ומערה הקטרת בגודלו לתוך חפניו עד שמחזירה למלא חפניו כשהיתה וזו היא עבודה קשה שבמקדש וצובר את הקטורת על גבי הגחלים בידו לפניו במחתה כדי שתיהיה הקטרת קרובה לארון ורחוקה מפניו שלא יכווה

In Sanctuario iuit, donec ad Sanctissimum peruenit: uelum inuenit coniunctum et ingressus est in Sanctissimum, donec ad arcam accessit: ad arcam progressus collocauit THVRIBVLVM intra duos uectes; sed in templo secundo, in quo arca non fuit, posuit illud super lapidem, שתייה (d) nominatum: coclearis marginem apprehendit extremis digitis aut dentibus suis, ex quo pollice suo thymiama intra pugillos suos euacuauit, donec illud in plenos pugillos, sicuti antea fuerat, reduxit, hocque ministerium fuit difficillimum in templo: congeffit manu sua suffimentum super prunis introrsum intra thuribulum, ita ut thymiama arcae propius esset, remotum uero a sua facie, quo minus adureretur.

§. XXII.

Hoc thuribulum, quo carbones candentes in Sanctissimum illati sunt, non debet confundi cum illo, cuius quoque *Mischna* eodem *cap. V. θ. 1.* tractatus *Ioma* ab initio statim mentionem facit: הוציאו לו את הכף ואת המחתה

(d) De hoc lapide conferatur *Mischna* in *cap. V. θ. 2.* tractatus *Ioma* et *Ioh. Buxtorfius* in *Lexic. Talmudico* ad radicem שתה
p. 254^l.

Eduxerunt ad pontificem maximum coclear atque THVRIBVLVM, ex QVO (suffimentum) plenis pugillis sumfit, idque cocleari indidit. Hoc enim thuribulum ab illo distinguendum esse, Gemara ad Miscbnam, modo allegatam, in Ioma fol. 47. fac. A. lin 5. dilucidate planeque docet: מחתה תנא ליה נטל את המחתה ועלה לראש המזבח וחיתה ויורד התם המחתה דגחלים הכא מחתה דקטורת דתניא הוציאו לו כף ריקן מלשכת הכלים ומחתה גדושה של קטורת מלשכת בית אבטינס וחופן מלא חופניו ונותן הכף לתוך הכף *Iam capit. IV. θ. 3. de thuribulo dictum est: prebendebat THVRIBVLVM, ascendebat ad summitatem altaris (aerei), capiebat prunas, et descendebat. Resp. Ibi (cap. IV. θ. 3.) sermo est de THVRIBVLO PRVNARVM (in Sanctissimum inferendo); hoc autem loco (capit. V. θ. 1.) intelligitur THVRIBVLVM, SVFFIMENTO instructum. (Raschi: לחפון מתוך quod ad summum sacerdotem attulerunt, ut ex eo pugillis suis suffimentum expromeret). Nam traditio est: extulerunt ad summum sacerdotem coclear uacuum e conclavi uasorum, et THVRIBVLVM, SVFFIMENTO cumulatam, e conclavi domus Abbtines, ex eo pugillis suis plenis thymiama sumebat, quod cocleari imponebat.*

§. XXIII.

Prunarum θυμιατήριον in Sanctissimum expiationis die a summo pontifice illatum, in eo quidem sic reuera existit, non tamen ibi usque ad sequentis anni festum, expiationi dicatum, permansit; sed potius eodem die a summo sacerdote, peractis peragendis, exinde fuit eductum. Quod *Miscbna* in *Ioma* cap. VII. θ. 4. diserte testatur: קדש ידיו ורגליו ופשט וירד וטבל ועלה נסתפג הביאו לו בנד לבן ולבש וקדש ידיו ורגליו נכנס לחוציא את

את הכף ואת המחתה וכו' ונכנס להקטיר קטורת
Lauabat manus pedesque suos, ac uestibus depositis descendebat, ut (corpus suum) ablueret, tum ascendebat seque abstergebat: afferebant ipsi uestes albas, quas induebat, et tam manus quam pedes lauabat: intrabat (in Sanctissimum), ut cochlear atque THVRIBVLVM (ibi relictum) EFFERRET etc. Ingrediebatur (in Sanctum) ut suffimentum uespertinum perageret ac lampades aptaret etc. Cum Mischna facit Maimon non solum in Hilcoth Abbodbatb Iom Kippurim capit. IV. §. ultimo: ומקריב תמיד של בין הערבים ואחר כך מקדש ידיו ורגליו ופושט בגדי זהב וטובל ולובש בגדי לבן ומקדש ונכנס לקדש הקדשים ומוציא את הכף ואת המחתה
Oblato sacrificio iugi uespertino lauit manus et pedes suos, exiitque uestes aureas, et, corpore abluto, induit uestes albas, ac, manibus pedibusque denuo lotis, in Sanctissimum ingressus est, ut cochlear atque THVRIBVLVM illud exporteret. Sed etiam in Commentario ad tractatus Mischnici Kelim caput I. thes. 9. והוא יכנס בזה המקום ביום צום כיפר ד' פעמים הראשונ' בקטרת ויקטיר שם בקדש הקדשים כמו שבארנו במסכת יומא והפעם השנית ברם הפר והפעם השלישי ברם השעיר והפעם רביעי יכנס להוציא את הכף ואת המחתה
In hunc locum (nempe Sanctissimum) ieiunii festo, expiationi destinato, (e) quater ingressus est: primum, cum thymiamate, ut ibi, scilicet, in Sanctissimo, suffiret, sicuti ad tractatum Ioma explicauit: secundo cum sanguine iuueni: tertio cum sanguine birci: quarta uero uice intrauit, ut cochlear atque THVRIBVLVM e SANCTISSIMO educeret.

§. XXIV.

Equidem in Scriptura Sacra nihil expresse de thuribuli e
San-

(e) Quatuor hos ingressus Bartenura quoque ad l. c. commemorat.

Sanctissimo educatione praeceptum inuenimus; illam uero ex *Leuitic. XVI.* in *Gemara tractatus Ioma fol. 32. A. lin. 3. (f)* eliciunt hoc modo : וַיָּבֹאוּ רַבֵּנּוּ וּבֵן אֶהְרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד : לְמַעַן הֵיכָל הוּא בֵּן אֵינוֹ בֵּן אֱלֹהִים לְהוֹצִיא אֶת הַכֶּפֶץ וְאֶת הַמִּחָתָה נֹאמֵר אַחֲרָיִךְ *Docuerunt Rabbini, quando Leuitic. XVI. dicitur: et ueniat Aaron in tentorium conuentus* (Rafchi : *Praecipitur hoc peracta suffitione atque sparsione sanguinis tam iuueni quam birci). Quare (itaque iam) ingrediatur?* (Rafchi : *אל ההיכל הרי גמר* : *Quare (itaque iam) ingrediatur? ecce enim sua ministeria absoluit).* *Resp. non ueniat nisi ad cochlear atque THVRIBVLVM efferendum.* Rafchi : *שהניח בין הברים כרתיב ונתן הקטרת על* : *Quae in Sanctissimo intra uectes arcae collocauerat, sicuti Leuitic. XVI. scriptum est: et ponat suffimentum supra ignem etc.* Ex iisdem Scripturae uerbis eductio thuribuli in *Sipbra fol. 185. B.* colligitur : וַיָּבֹאוּ רַבֵּנּוּ וּבֵן אֶהְרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד . וְלִמָּחָה נֹאמֵר אַחֲרָיִךְ *Veniat Aaron in tabernaculum conuentus: Quare ueniat?* *Resp. ut cochlear atque THVRIBVLVM e Sanctissimo exportet.* Quamuis itaque hoc *Συμιατήριον* aureum in Sanctissimo non usque ad sequentem expiationis diem permanerit, sed eodem die circa uesperam exinde a pontifice maximo elatum fuerit; B. tamen Pfeifferus, cuius uerba iam supra adduximus, sufficere putat, quod Sanctum Sanctorum habuerit thuribulum aureum *peculiare*, licet non perpetuo, tamen ad tempus; uel, non in clusione, uerum destinatione. Vt haec sententia eo melius a *Beneuole Lectore* diiudicari possit, quae de aureo Sanctissimi thuribulo in antiquitatum monumentis traduntur, eo, quo fieri potuit, studio conquaesiuimus, sperantes, fore ut ea B. L. aequi bonique consulat, quare nos ipsius fauori commendamus.

(f) Collat. fol. 70. column. B. lin. 27. eiusdem tractatus *Ioma.*

F I N I S